

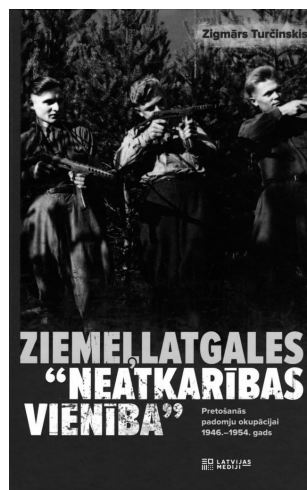
Ainārs Bambals

Dr. hist., Latvijas Nacionālā arhīva Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas arhīva eksperts

Dr. hist., archival expert, Department for the Publication and Popularisation of Documents, National Archives of Latvia

Zigmārs Turčinskis. *Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”. Pretošanās padomju okupācijai. 1946.–1954. gads.*

Rīga: Latvijas Mediji, 2021. 576 lpp.
ISBN 978-9934-15-909-1¹

Monograph by historian Zigmārs Turčinskis, Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”. Pretošanās padomju okupācijai. 1946.–1954. gads [“The Independence Unit” of Northern Latgale. Resistance to Soviet Occupation. 1946–1954], is dedicated to the national partisans’ struggle against the Soviet occupation regime in the northern part of Latgale region after the Second World War.

The study relies on an extensive source basis: documents from criminal cases of the former State Security Committee of the Latvian SSR kept at the Latvian State Archives, documents from private archives and materials stored at museums as well as memoirs of the national partisans, their supporters, and communicators.

The strongest point of the book is the detailed description of the activities of the partisan units of Northern Vidzeme, enriched by eyewitness accounts of the respective events and important pieces of photographic evidence and illustrations. Z. Turčinskis aspires to present facts and events as impartially as possible.

1 Recenzijas saīsinātais variants publicēts žurnālā “Domuzīme” 2022. gadā: Bambals, Ainārs (2022). Vēsturnieka reakcija. Nopietns papildinājums maz pētītajai bruņotās pretošanās vēsturei. *Domuzīme*, 2, 48.–49. lpp.

The main merit of the study is that it helps to disperse the myths about the national resistance movement in Latvia that were spread during the Soviet period and are still alive in Russia. The book also contributes to a more thorough understanding of the questions that have not been unambiguously answered yet. The author proves that resistance to the Soviet occupation regime was broad, comprehensive, and mass-scale. The monograph encourages a public discussion on the national resistance movement.

The main flaw of the book is organisational – its structure could have been better thought through. Furthermore, the text abounds in linguistic, stylistic, and factual errors as well as awkward phrases; also, the glossary is incomplete. Due to these imperfections the work leaves a crude impression.

All-in-all the reviewer regards the book as a positive achievement, which would appeal to everyone interested in the history of Latvia's national partisans.

Latvijā nopietna nacionālo partizānu tēmas izpēte aizsākās 1996. gadā ar profesora Heinriha Stroda triloģijas par partizāniem pirmās grāmatas izdošanu.² Nākamajos gados par šo tēmu pētījumus ir veikuši Ritvars Jansons, Zigmārs Turčinskis, Jānis Vasiļevskis, Uldis Neiburgs, Donats Greizis, Jānis Riekstiņš, Sanita Reinsone, Inese Dreimane u. c. Neatsveramu pienesumu ir devuši arī Latvijas novadpētnieki. Reinis Ratnieks šo pētījumu esenci ir sniedzis Nacionālajā enciklopēdijā šķirklī “Latvijas nacionālo partizānu cīņas”.

Uz šī fona, manuprāt, Zigmārs Turčinskis savos pētījumos vienmēr ir izcēlies ar to, ka darbos līdztekus arhīvu dokumentiem ir plaši izmantojis nacionālo partizānu sniegtās liecības, kuras pats ir savācis. Mg. hist. Zigmārs Turčinskis Latvijas 20. gadsimta vēstures pētniekiem un lasītājiem jau labi zināms ar savu pētījumu “Ziemeļvidzemes mežabrāļi. Latvijas nacionālo partizānu cīņas Valkas apriņķī un Alūksnes apriņķa rietumu daļā. 1944.–1953. gads”, ko Latvijas vēstures institūta apgāds izdeva 2011. gadā.

2021. gada novembrī pie Latvijas lasītājiem nonāca vēsturnieka Zigmāra Turčinska apjomīgais darbs “Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”. Pretošanās padomju okupācijai. 1946.–1954. gads”, kas veltīts nacionālo partizānu cīņām Ziemeļlatgalē un izdots saistībā ar 75. gadadienu, kopš Ziemeļlatgalē sākās nacionālo partizānu cīņas.

Autors savā pētījumā balstās uz valsts un privāto arhīvu, muzeju dokumentiem, aculiecinieku atmiņām, sniegtajām liecībām un intervijām. Monogrāfija ir

2 Strods, Heinrihs (1996). *Latvijas nacionālo partizānu karš. 1944.–1956.* Rīga: Preses nams. 573 lpp.

visai skaudrs stāsts par Ziemeļlatgales “Neatkarības vienības” grupu izveidi, aktīvo darbību un traģisko bojāeju, aptverot laika posmu no 1946. līdz 1954. gadam.

Darbs sastāv no diviem ievadiem, literatūras un izmantoto avotu apskata, 14 nodaļām ar apakšnodaļām, nobeiguma un apkopojuma par partizānu grupu sastāvu 1947.–1954. gadā, tabulās apkopotām ziņām par partizānu atbalstītājiem un viņu ģimenes locekļiem, pielikuma ar kartēm, fotogrāfijām, dokumentu attēliem, saīsinājumiem, personu rādītāja, avotu un literatūras saraksta, kā arī kopsavilkuma angļu valodā.

Autors ir izmantojis problēmu hronoloģisko, strukturālo un vēsturiskās analīzes metodes, skatot nacionālo partizānu kustību Ziemeļlatgalē otrās padomju okupācijas apstākļos. Pētījums ir ļoti apjomīgs (576 lpp.), struktūra, no vienas puses, ir pārdomāta, bet vienlaikus prasa iedziļināšanos.

Neizprotamie divi ievadi

Mulsina apstākļi, ka pētījumam ir divi ievadi: “ievads” un “zinātniskais ievads”. Pirmajā ievadā (11.–21. lpp.) autors mēģina sasaistīt nacionālās pretošanās kustības atdzimšanu Ziemeļlatgalē 1946.–1947. gadā ar Latgales partizānu pulka darbību Latvijas Neatkarības kara laikā.³ Vai nacionālo partizānu darbība pēc Otrā pasaules kara būtu tiešs Latgales partizānu pulka cīņu tradīciju turpinājums? Piekrist tam ir visai grūti.

Otrajā, “zinātniskajā ievadā” (22.–29. lpp.) Zigmārs Turčinskis norāda uz pētījuma tēmas aktualitāti, proti, pretošanās kustību fenomenu, kas izpaužas kā bruņota cīņa pret okupantiem virknē valstu: Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Rietumukrainā, Rietumbaltkrievijā, Polijā, kas pēc kara nonāca padomju varā. Šajās valstīs tas bija “karš pēc kara”, kas vidēji turpinājās vēl 12–14 gadus.

Monogrāfijā izmantoto avotu un literatūras apskats

Autors nav sekojis akadēmiskajai tradīcijai, proti, literatūras apskatā būtu izvērtējama monogrāfijā izmantotā literatūra. Tā vietā viņš aplūkojis un analizējis to padomju varas sabiedrībai uzspiesto postulātu, ka partizāni ir bandīti, un

3 Latgales partizānu uzbrukumi Padomju Latvijas armijai aizsākās 1919. gada martā, kad Rugājos, Kupravā, Viļakā, Balvu pusē un citviet darbojās nelielas vienības. 1919. gada 5. jūlijā partizānu grupu pārstāvji sanāksmē Balvos nolēma apvienoties vienā pulkā, 7. jūlijā no partizānu grupām virsleitnanta Jāņa Vindedža (1892–1926) vadībā nodibināja Latgales partizānu pulku. 1920. gada janvārī pulkā bija jau 49 virsnieki un 2400 kaujinieki, kuru bruņojumā bija smagie ieroči. Pulks piedalījās Ziemeļlatgales atbrīvošanas operācijās 1920. gada janvārī un februārī. Pavisam Neatkarības karā pulks zaudēja 149 kritušos, bet 40 pulka kareivji tika apbalvoti ar Lāčplēša Kara ordeni.

partizānu darbības klaju nosodījumu. Literatūras apskata vietā autors izvēlējis iztirzāt gan pētnieku un publicistu, gan sabiedrības pausto attieksmi pret nacionālo partizānu tēmas izpēti, sākot no Atmodas laika līdz mūsu dienām, īpaši koncentrējoties uz nacionālās pretošanās, nacionālo partizānu darbības vērtējumu Latvijas sabiedrībā pēdējo 30 gadu laikā. Piemērotāka vieta gan tam būtu ievadā.

Avotu apskatā autors ir norādījis galvenos partizānu vēstures izpētes avotus, proti, Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvā (LNA LVA) esošās bijušās Latvijas PSR VDK krimināllietas.⁴ Jāatzīmē, ka to pētniecība kļuva iespējama tikai 20. gadsimta 90. gadu vidū, kad tās tika nodotas glabāšanā Latvijas Valsts arhīvā. Autors pamatoti raksta, ka bez pretošanās kustības dalībnieku krimināllietām nacionālo partizānu vēstures izpēte nebūtu iespējama. Viņš šos vēstures avotus analizē samērā korekti, norādot uz to vienpusību, pretrunīgumu un vienu apriori noteiktu virsmērķi – notiesāt padomju varas ienaidniekus. Otra analizēto avotu grupa ir 1949. gada 25. martā deportēto personu uzskaites lietas⁵ (ģimenes locekļi izsūtīti kā “kulaki” vai “nacionālisti”). Pēc autora domām, lietas ir unikālas ar to, ka tajās atrodami legalizējušos partizānu nopratināšanas protokoli (fragmenti), VDM izziņas par “bandām”, ziņojumi par čekistiskajām kaujas operācijām, nogalinātajiem bandītiem, čekas aģentu ziņojumi par konkrētām personām, arī savervēto aģentu raksturojumi u. tml.

Nākamā autora minētā avotu grupa ir LPSR IeTK/VDM ziņojumi un atskaites LPSR Ministru Padomes priekšsēdētājam par diennakts operatīvo situāciju Latvijā (par visiem nozīmīgiem incidentiem, ugunsgrēkiem, ļaunprātībām, zādzībām un citiem pastrādātajiem noziegumiem, kuru izmeklēšana bija piekritīga valsts drošības orgāniem. – A. B.), cita starpā arī par bandītisma izpausmēm un cīņas ar bandītismu rezultātiem.⁶

Monogrāfijas autors pamatoti norāda, ka partizānu vēstures pētniecībā šo ziņojumu sniegtā informācija ir labi izmantojama atsevišķu faktu noskaidrošanai – tajos fiksēti notikumi, datumi, vietas, konkrēti vārdi, tā teikt – “tehniskā virtuve”. Tajā pašā laikā autors avotu apskatā nav aplūkojis un neanalizē līdzīgus dokumentus – LPSR IeTK/VDM ziņojumus un atskaites LK(b)P Centrālajai komitejai,⁷ kuri, no vienas puses, ir līdzīgi ziņojumiem LPSR Ministru Padomei,

4 LNA LVA, 1986. fonds “Latvijas PSR VDK par sevišķi bīstamiem pretvalstiskiem noziegumiem apsūdzēto personu krimināllietas (1940–1985)”, sastāvošs no trim aprakstiem un fondā iekļautajām 53 000 lietām.

5 LNA LVA, 1894. fonds “1949. gada 25. martā no Latvijas izsūtīto iedzīvotāju personas lietas”, sastāvošs no trim aprakstiem un fondā iekļautajām 13 000 lietām.

6 LNA LVA, 270. fonds “Latvijas PSR Ministru Padome”, 1.c apraksta lietas.

7 LNA LVA, PA (Partijas arhīvs), 101. fonds “Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā komiteja”.

tomēr ir ideoloģiski caurstrāvotāki, satur konkrētus uzdevumus un ideoloģiskos uzstādījumus valsts drošības orgāniem “cīņai ar bandītismu”, cita starpā, autors šos LPSR IeTK/VDM ziņojumus ir ieslēdzis monogrāfijas beigās dotajā avotu un literatūras sarakstā, kurā norādīts, ka darbā izmantotas konkrētas LNA LVA Partijas arhīva 101. fonda lietas par 1948. gadu.

Autors visai prasmīgi analizējis “Nacionālo partizānu un to darbības uzskaites kartotēku” un “Nacionālo partizānu formējumu uzskaites grāmatu”,⁸ kas ir vienīgie Latvijā saglabājušies dokumenti no bijušās Latvijas PSR VDK 10. daļas (arhīva) 13. fonda “Latvijas PSR VDM cīņa pret bandītisko nacionālistisko pagrīdi”. Pārējie šī fonda ļoti nozīmīgie dokumenti – operatīvie materiāli, čekistisko kaujas operāciju apraksti, ziņojumi, uzziņas u. c., kā zināms, 20. gadsimta 80. gadu beigās tika aizvesti uz Krievijas speciālajiem arhīviem, līdz ar to nacionālo partizānu vēstures pētniecība ir visai apgrūtināta.

Pozitīvi, ka autors apzinājis vēl vienu svarīgu avotu grupu – Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu dokumentāciju,⁹ kas sniedz ziņas par šo bataljonu izmantošanu cīņai pret Latvijas nacionālajiem partizāniem.

Avotu apskatā Zigmārs Turčinskis kā vēstures avotu nedaudz aplūkojis (bet gribētos vairāk un plašāk) nacionālo partizānu, viņu atbalstītāju, ģimenes locekļu atmiņas. Tiesa, autors sadaļā par atmiņām plaši apraksta problēmas, kas saistītas ar šī avota izmantošanu pētniecībā (avota stabilitāte, informācijas esamība par atmiņu avotu, subjektīvisms un objektīvisms, atmiņās minētais fakti materiāls utt.), bet tikpat kā nemaz neanalizē monogrāfijā izmantotās konkrētās nepublicētās un publicētās atmiņas no avotu kritikas viedokļa. Lai gan darba noslēgumā ir precīzi norādīti šo atmiņu sniedzēju vārdi.

Vai nebūtu bijis lietderīgāk apjomīgajā 576 lpp. biezajā pētījumā izveidot vienu vienotu avotu un literatūras apskatu, kurā vispirms būtu aplūkoti pētījumā izmantotie avoti, tad literatūra?

8 LNA LVA, 1825. fonds, 2. apraksts “Dokumenti par Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas cīņu pret nacionālo pagrīdi 1944–1956” (“Nacionālo partizānu formējumu uzskaites grāmata” un “Tematiskā kartotēka “Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas cīņa pret nacionālo pagrīdi 1944–1956””).

9 LNA LVA, 1822. fonds “Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljoni 1944–1954”, sastāvošs no diviem aprakstiem: 1. apraksts “LPSR VDM pavēles, uzskaites grāmatas un sarakstes dokumenti par LPSR VDM iznīcinātāju bataljonu personālsastāvu” un 2. apraksts “Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu kaujinieku komandējošā sastāva personu lietas”.

Monogrāfijas nodaļas un apakšnodaļas

Zigmāra Turčinska pētījuma 14 pamatnodaļas ar apakšnodaļām ir visai apjomīgas un aptver nacionālo partizānu darbību Ziemeļlatgalē visā autora norādītajā hronoloģiskajā posmā. Tā 1. nodaļā “Nacionālā pretošanās kustība Ziemeļlatgalē 1944.–1956. gadā” (kura gan zinātniskajā ievadā nez kāpēc nodēvēta par “Nacionālo partizānu darbība Abrenes (Viļakas) apriņķī 1944.–1947. gadā”, 23. lpp.) sniegts vispārējs priekšstats par nacionālo pretošanās kustību padomju okupācijai Ziemeļlatgalē, kas ir būtiski, lai saprastu, kā tapa partizānu grupas, jo konkrētais pētījuma objekts – Ziemeļlatgales Neatkarības vienība (ZLNV) izveidojās tikai ap 1947. gadu. Pozitīvi, ka autors runā arī par vienu no lielākajām kaujām nacionālo partizānu cīņu vēsturē, proti, kauju pret ap 500 vīru lielo čekas karaspēku (PSRS IeTK 5. divīzijas 143. strēlnieku pulka divi bataljoni), kas sākās 1945. gada 2. martā Stompaku purvā, kurā bija paslēpušies apmēram 350 nacionālie partizāni, viņu atbalstītāji un ģimenes locekļi, arī vietējie zemnieki. Jāatzīmē, ka čekas karaspēka kaujas Abrenes apriņķī pret lielākām vai mazākām nacionālo partizānu grupām ilga visu 1945. gada martu, kā arī vēlāk.

Monogrāfijas 2. nodaļa “Izmaiņas sovjetizācijas gaitā un padomju drošības dienestu struktūrā okupētajā Baltijā 1947. gadā” vēsta par strukturālajām izmaiņām, kādas notika šajā laikā – speciālo VK(b)P CK biroju, kas bija izveidoti Baltijas valstīs 1944. gada nogalē, likvidācija; varas nodošana republikāniskajām struktūrām; pilnvaru paplašināšana VDM struktūrām, piemēram, kopš 1947. gada pavasara iznīcinātāju bataljoni no IeM pakļautības tika nodoti VDM pakļautībā; represiju pastiprināšana (lauksaimniecības nodevas) pret zemniekiem, kuri vēl nestājās kolhozos; piespiedu kolektivizācijas uzsākšana 1947. gada vēlā pavasarī un vasarā, kas īpaši rezultējās pēc 1949. gada 25. marta deportācijas. Tas viss iespaidoja nacionālās pretošanās kustības cīņu pret padomju okupācijas varu.

Grāmatas 3.–14. nodaļa veltīta konkrētu nacionālo partizānu grupu un skolu jaunatnes pretošanās grupu darbībai Ziemeļlatgalē. Īpaši detalizēti analizēti notikumi un procesi, kas sekmēja Ziemeļlatgales Neatkarības vienības rašanos, turpmāko darbību līdz pat 1954. gadam. Tas ir autora labākais un interesantākais monogrāfijas aspekts.

Nobeigumā sniegti statistiskie dati par partizānu grupu sastāvu, darbību, dalībniekiem pa gadiem, sākot no 1947. līdz 1954. gadam. Autors datus apkopojis tabulās, kas ir visai pārskatāmas.

Grāmatas noslēgumā ir pielikumi ar kartēm, fotoattēliem, dokumentu attēliem, kas bagātina pētījumu. Tāpat vērtīgi ir autora sniegtie saīsinājumu atšifrējumi, personu rādītājs, strukturēts izmantoto avotu un literatūras saraksts, kopsavilkums angļu valodā.

Dažas kritiskas piezīmes

Jau minēju, ka lasītājam nav īsti saprotama divu ievadu veidošana pētījumā. Tāpat nav skaidrs, kādēļ stāstījums par Latgales partizānu pulka piemiņas godināšanu sadalīts divās atsevišķās apakšnodaļās: “Par Latviju kritušiem Tilžas partizāniem” (13.–18. lpp.) un “Latgales partizānu pulka piemiņas saglabāšana” (18.–21. lpp.). Varbūt autors ir vēlējies sasaistīt kaut kādā mērā pēckara nacionālo partizānu cīņu Ziemeļlatgalē ar Latgales partizānu pulka darbību Latvijas Neatkarības karā (?), tomēr ir redzama zināma atkārtošāns, kur Latgales partizānu pulks raksturots kā “*Ziemeļlatgales lokālā leģenda*” (16. lpp.) un turpat “*.. vietējā leģenda*” (18. lpp.). Nav īsti saprotams strukturējums, kad jau īsam aprakstam par pretošanās kustības atdzimšanu 1946.–1947. gadā (12.–13. lpp.) seko atgriešanās pie Latgales partizānu pulka apraksta Latvijas Neatkarības kara laikā.

Abreviatūru un saīsinājumu lietojums

Zigmārs Turčinskis norāda, ka “*Šajā darbā nav lietoti tādi vietējiem aborigēniem [nav saprotams – kas tie tādi?] paredzēti padomju propagandas jēdzieni kā IeTK, VDTK, VDM, VDK vai “iznīcinātāju bataljoni”. Šeit būs tādi okupācijas režīma jēdzieni, kādi tie bija reālajā dzīvē, – NKVD, NKGB, MGB, KGB un istrebitelju bataljoni.*” Autors savam skaidrojumam par abreviatūrām ievadā veltījis divas lappuses.

No savas puses kā vēsturnieks, kas ir pētījis Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta (Iekšlietu ministrijas), vēlāk Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu darbību, varu droši apgalvot, ka iznīcinātāju bataljonu kaujinieku apzīmēšanai “reālajā dzīvē” un dokumentos, arī literatūrā un atmiņās lietoti arī tādi apzīmējumi kā “iznīcinātāji”, “istrebitelji”, “streboki”, “strebki”, “stribki”, “stribas”, “boici IB” u. c.

Tas, kādas abreviatūras un kā autors izmantojis savā darbā, ir viņa ziņā. Tomēr viņa pieeja neatbilst latviešu valodas standartiem.

Jāatzīst, ka polemika par PSRS valsts drošības orgānu abreviatūru, kādu ir neiedomājami daudz, lietošanu un tulkošanu no krievu valodas latviešu valodā vēsturnieku vidū tā pa istam līdz šim nav notikusi, ir bijušas tikai viedokļu apmaiņas konferencēs; nav arī skaidrojošu vārdnīcu, vai arī tās ir bijušas nepilnīgas, arī internets nesniedz pareizās atbildes. Drīzāk Latvijas historiogrāfijā, pateicoties valodniekiem un redaktoriem, kopš Atmodas laika ir ieviesusies tradīcija, kas pastāv jau vairāk nekā 30 gadus, ir aprobēta neskaitāmos vēsturnieku pētījumos par padomju represijām vai PSRS represīvo iestāžu darbību, kā lietojami padomju valsts drošības iestāžu, struktūru un institūciju saīsinājumi.

Nevaru piekrist autoram, ka PSRS valsts drošības iestāžu saīsinājumi IeTK, VDTK, VDM, VDK būtu burtiski jātulko no latviešu valodas angļiski.

Jā, pētījumos un literatūrā angļu valodā, arī citās svešvalodās tiek lietotas vispārzināmās abreviatūras NKVD, NKGB, MGB, KGB, un tās visiem ir saprotamas. Uzskatu, ka tekstos angļu valodā tās būtu izmantojamas. Tomēr jāatzīst, ka monogrāfijas autors pats nav bijis konsekvents un tekstā lieto tās gan latviskā versijā, gan krieviskos apzīmējumus latīņu burtiem (NKVD, NKGB, MGB, KGB). Nekonsekventi un ne pēc būtības lietojot šīs abreviatūras, var nonākt neveiklās stila pretrunās, piemēram, 274. lpp. – “..nebija ieradies pats LPSR MGB ministrs Noviks..”. Vai LPSR Valsts drošības ministrijas ministrs? Vai vienkārši – valsts drošības ministrs Noviks? Mēs taču ik dienas lietojam apzīmējumus – iekšlietu ministrs, tieslietu ministrs u. c. (nevis ministrijas ministrs).

Saīsinājumu sarakstā grāmatas nobeigumā (544. lpp.) autors ir centies būt korekts, norādot saīsinājumu atšifrējumu krievu valodā, piemēram, NKVD – Iekšlietu tautas komisariāts (Народный комиссариат внутренних дел), NKGB – Valsts drošības tautas komisariāts (Народный комиссариат государственной безопасности), MVD – Iekšlietu ministrija (Министерство внутренних дел). Šos saīsinājumus gan būtu bijis labāk paskaidrot lasītājam darba sākumā. Saīsinājumu sarakstā (544. lpp.) nav norādīts, kas ir UO (Уездный отдел) – apriņķa daļa. Tekstā ir bijušas dokumentu tulkošanas problēmas: “*Spravku izdevis Rēzeknes UO MGB.*” (163. lpp.), acīmredzot domāts, ka izziņu izdevusi Valsts drošības ministrijas Rēzeknes apriņķa daļa (Резекненский уездный отдел МГБ), un tajā pašā laikā autors lieto arī latvisko vārdu “*Izziņa.*” (290. lpp.). Sarakstā nepareizi tulkota abreviatūra “UMVD – apgabala Iekšlietu ministrijas pārvalde” (!), krieviski – “Уездный отдел Министерства внутренних дел” (acīmredzot domāta IeM apriņķa daļa), lieki piebilst, ka apriņķa daļa nav tas pats, kas apgabala pārvalde. Saīsinājumos nav dota abreviatūra VLKSM (krievu valodā – ВЛКСМ) (336. lpp.), acīmredzot domāta Vissavienības Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes savienība, saīsināti – VĻKJS. Ne tikai saīsinājumu rādītājā, bet arī tekstā, kur tas ir būtiski un nepieciešams, – vai nebūtu bijis lietderīgāk krievu saīsinājumiem norādīt to atšifrējumu atsaucēs krievu valodā?

Autors tekstā lieto pārlikumus no krievu valodas latviešu valodā: “*Pribaltijskij kara apgabals*” (272., 433. lpp.), t. i., Baltijas kara apgabals. Tāpat nepiekritu autora pieejai, tekstā lietojot tādus vārdus kā “*Spravkas*”, “*Pribaltijskij kara apgabals*” (kāpēc ne vojenokrugs?), Tautas Komisāru padomes vietā rakstot “*Sovnarkoms*” (?), Ministru Padomi dēvējot par “*Sovminu*” (?), bet bērnu patversmi par “*ģet-prijomņiku*” (?). Attiecībā uz saīsinājumu izmantojumu vēstures pētījumos es palieku, autora vārdiem runājot, “vietējais aborigēns” un noteikti esmu “skaisto latvisko terminu” adorētāju pulciņa biedrs līdzās vairumam vēsturnieku cunftes brāļu, kuri savos pētījumos tos lieto joprojām.

Nekonsekvence personu vārdu pareizrakstībā. Izteiksmes stils

Autors nav bijis konsekvents attiecībā uz pētījumā minēto personu vārdiem, piemēram, runājot par Latvijas PSR valsts drošības ministra vietnieku Alekseju Salomatovu, autors lietojis trīs variantus: “Salamotovs” (274. lpp.), “Solomatovs” (277. lpp.), “Salamatovs” (552. lpp.), patiesībā – Salomatovs – A. B.¹⁰

Literatūras apskatā apakšnodaļu virsrakstos bagātīgi lietoti akadēmiskam tekstam ne gluži piemēroti izteikumi, kā “*..pirmās apvainojumu straumes*” (37. lpp.), “*Jauns skandālu un apmelojumu vilnis*” (45. lpp.). Turklāt autora polemika un interpretācijas bieži ir lasītājam nesaprotamas. Autora valodas stils reizēm ir ieturēts mums jau pieredzētās padomju laiku propagandas lamu garā, piemēram, “*vēstures mēslainē nonākušo komunistu propagandas rēgi..*” (52. lpp.); “*Tikai tajos kā mīzējs liķiem mutēs figurē cits Tilžas puses komunisti..*” (285. lpp.); “*..kuri nāca no lumpenizētās, sarkani noskaņotās vides*” (338. lpp.); “*Markevičs sevi bija atklājis nodevēja un kretīna talantu*” (340. lpp.).

Vēstures pētniekiem neizpratni rada autora sniegtais starptautiskās situācijas apskats (253.–256. lpp.). Bez jebkādam atsaucēm uz izmantoto avotu autors citē fragmentu no Lielbritānijas premjerministra Vinstona Čērčila 1946. gada 5. marta runas Fultonas Universitātē, ko līcis pēdīnās: “*No Štetines Baltijas jūras krastā līdz Triestei pie Adrijas jūras pāri kontinentam ir nolaidies dzelzs priekšgars..*” (254. lpp.).

Kopumā sadaļa atgādina primitīvu padomju laika politinformāciju par starptautisko stāvokli. Vai lietderīgāk nebūtu bijis izpētīt un minēt, ko par šo starptautisko situāciju rakstīja partizānu preses izdevumos? Kā partizāni savos bunkuros, klausoties rietumvalstu radiostacijas, uztvēra šo Čērčila runu? Ar cerībām, ka sāksies karš un, līdzīgi kā Latvijas Neatkarības karā, sabiedrotie nāks Latvijai palīgā un tā atgūs savu neatkarību?

Darbā kļūdu, nepilnību, neveiklu konstrukciju ir gana daudz: 348. lpp. – “*Lielpēters tieši pateica, ka pastāv nelegāla organizācija un viņš ir tās vadītājs. Abas aiz pārsteiguma piekrita*” [iestāties organizācijā?]. Vai tiešām abas piekrita iestāties organizācijā “*aiz pārsteiguma*”? 348.–349. lpp. atsaucēs no Nr. 47 līdz Nr. 56 nav norādīts arhīva lietas apraksts; 351. lpp. – “*Noliedza jebkādas liecības pret viņu, pat divpusējās konfrontācijas.*” Kā var noliegt notiekošu konfrontāciju? Varbūt labāk būtu tomēr lietot “*konfrontācijā noliedza..*”; vai 380. lpp. – “*Sagūstītā partizāne Antoņina Rižā rīkojās pareizi.., viņa čekistus veda nepareizā virzienā..*” Izbrīnu, ja ne jautājumus raisa 422. lpp. minētais: “*..ka dzēra viņi krietni mazāk,*

10 Salomatovs Aleksejs Sergeja dēls, dzimis 1909. gadā, no 1944. gada septembra līdz 1949. gada martam Latvijas PSR Valsts drošības tautas komisāra, vēlāk valsts drošības ministra vietnieks, pulkvedis, sk., piemēram, LNA-LVA, PA-15500–2–5229.

nekā tolaik tajā apkārtnē bija pieņemts uzskatīt par normu.” Lasītājam būtu interesanti uzzināt: kāda tad tolaik bija tā dzeršanas norma?

Personu rādītājs ir nepilnīgs, piemēram, tajā nav ietverti VDM Kārsavas rajona daļas priekšnieka vietnieks kapteinis Arkādijs Vederņikovs un virsnieks Hohlovs, kurus autors piemin 403. lpp., iztrūkst arī vecākais leitnants Bakins, VDM Kārsavas rajona daļas priekšnieks majors Georgijs Pesternikovs, kuru autors min 426. lpp.

Zinātniskā redaktora pieaicināšana monogrāfijas tapšanas procesā būtu ļāvusi novērst kļūdas un nepilnības, kādu šajā darbā nav mazums.

Nobeiguma vietā

Grāmatu lasīt nav viegli. Tā prasa iedziļināšanos notikumos un procesos. Nacionālo partizānu tematiku apvij gan padomju laika interpretācijas par “bandītiem mežos”, gan vietējo iedzīvotāju pieredzētais, stāsti un atstāsti, leģendas, kas nodotas no mutes mutē nākamajām paaudzēm. Tas viss, protams, rada laikmeta griežu uzslāņojumus.

Grāmatas autors vienā no saviem ievadiem raksta: *“..vēsturnieka uzdevums ir šos [vēsturisko notikumu] uzslāņojumus bez žēlastības plēst nost un rādīt patiesību tik kailu, cik vien tas ir iespējams.. Viņam ir jābūt gatavam gan uz atklātu, gan slēptu negatīvu reakciju. Vēsturniekam ir jāgrib nepatikt, nevis izpatikt.”* Patikt vai nepatikt – pētījuma vērtējums lai paliek lasītāju ziņā.

Domāju, ka savā pētījumā Zigmārs Turčinskis ir centies būt gana patiess faktu un notikumu izklāsta ziņā. Kā pratis un varējis. Kontroversāli ir procesu, notikumu vai personu darbības vērtējumi (“labie”, “sliktie”, “darīja pareizi”, “darīja nepareizi”). Jebkurā gadījumā autors ir spējis ieinteresēt Latvijas lasītājus – gan vēl dzīvi esošos partizānus, sakarniekus, partizānu atbalstītājus, gan viņu bērņus un mazbērņus un visus tos, kam rūp nacionālo partizānu vēsture.

Nozīmīgi, ka līdzās iepriekšējai autora grāmatai par nacionālajiem partizāniem Ziemeļvidzemē (2011) ir tapis vēl viens jauns pētījums par nacionālo partizānu darbību Latvijā. Tomēr atšķirībā no iepriekšējās monogrāfijas šajā darbā ir parādījušās nacionālo partizānu darbības glorifikācijas tendences, nešķirojot – vai runa ir par partizānu cīņām pret čekas karaspēku, padomju aktīvistiem un vietējiem “nodevējiem” vai izrēķināšanos ar viņu ģimenes locekļiem. Autors neizvērtē nacionālo partizānu pastrādātos noziegumus pret civiliedzīvotājiem (nekombatantiem) tajās krimināllietās, kurās, starp citu, Latvijas tiesībsargājošās institūcijas notikumu dalībniekus līdz šim nav rehabilitējušas.

Neskatoties uz minētajiem trūkumiem, autors tomēr paplašina partizānu darbības izpētes areālu, padziļināti atklāj partizānu darbības fenomenu Ziemeļlatgalē.

Iesakū šo darbu izlasīt ikvienam, kas interesējas par Latvijas nacionālo partizānu cīņu pret padomju režīmu laikā pēc Otrā pasaules kara.

© 2023 Ainārs Bambals, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).